

סימן כב

בענין האם מועיל שליחות במילה.

ובדין אב היודע למול בעצמו האם יכול ליתן לאחר שימול

הנה בגדר מצות האב למול את בנו יש לדון האם אפשר למול על ידי שליח והמצוה תהא של האב, או שלא שייך כלל שיעשה האב שליח על מצוותו למול את בנו כשם שלא שייך לעשות שליח שיניח תפילין או ילבש ציצית בשבילו וממילא אם אמר האב לאחר למול הפסיד האב מצוותו, אולם כל נידון זה שייך רק אם ננקוט דמצות האב היא מעשה המילה בבנו, אך יש צד שלישי והוא שלא חייבה תורה את האב שימול הוא עצמו את בנו אלא כל חיובו הוא רק להשתדל שיהא בנו מהול, ולפי"ז אין צריך כאן לדין שליחות כלל.

והנה ברמב"ן (פסחים ט:) כתב ואני אומר שכל מצוה שהאדם יוצא בה "לכתחילה ע"י אחר" כגון ביעור קבעה בעל וכן שחיטה ומילה "שאפילו אבי הבן שמצווה למול את בנו אם רצה והביא לו מוהל שמל אותו יוצא ידי חובתו" וכו' עכ"ל, ומפורש יותר כתב הריטב"א (שם) מן המצוות שהם חובה עליו אבל יוצא בהן ע"י אחרים "אפילו שלא בשליחותו" כגון ביעור חמץ וכו' ומילת ^{הוא} בנו עכ"ל וכן במאירי (שם) כתב וז"ל שמילה יכולה ליעשות ע"י אחרים "אע"פ שאינו שלוחו" וכו' שאפשר להתמנות על כך בלא דעת בעלים כגון מילה וכו' עכ"ל ומבואר משיטת הראשונים הנ"ל שאין צריך שליחות כלל במילה, והוא משום שחובת האב היא רק להשתדל שיהא בנו מהול, וכן כתב בפירוש בשו"ת מהר"ח או"ז (סימן יא) דמצוות האב היא לדאוג שיהא בנו נימול ולכן אף שיכול האב עצמו למול יכול ליתן לאחר למול משום שא"צ כאן לדין שליחות כלל וכשם שיכול לומר לאחר שיקשור לו תפילין כיון שעיקר מצוותם היא שיהיו מונחים בראשו כך יכול לומר לאחר למול את בנו כיון שמצות האב היא רק התוצאה שיהא בנו מהול, [ויעוין עוד בתוס' רי"ד קידושין כט, שכתב כנ"ל דמצות האב הוא רק לדאוג שיהא בנו נימול ומשום כך הוצרך למעט אשה ממילת בנה דאין זו מצוה שהזמן גרמא. וכן בתורי"ד ע"ז כו (מהדורא הליתאה) כתב לבאר דלמ"ד דמילה כשרה בעכו"ם הוא משום דהמצוה היא רק התוצאה שיהא נימול ואכמ"ל].

אמנם בדרכי משה (ני"ד סימן רס"ד סק"א) כתב וז"ל כתב באור זרוע אם אב מוהל אסור ליתן למוהל אחר, וצריך

עיון מאי שנא ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו, עכ"ל, ומבואר דנחלקו האו"ז והדרכי משה האם יתכן שליחות על מצות האב למול את בנו, דלאו"ז הרי זה כמצות תפילין שא"א לעשות שליח שיניח תפילין במקומו, ולכך אם יודע האב למול ונותן לאחר הרי הוא מפסיד מצוותו בידיים, אולם הדרכי משה סובר דהמוהל הוא שליחו של האב וממילא המצוה של האב ולא הפסיד מצוותו כלל, אמנם מדבריהם מוכח דהאו"ז והד"מ ס"ל דמעשה המילה היא המצוה ורק נחלקו האם שייך ע"ז שליחות.

והש"ך דייק מדברי הרא"ש דס"ל כשיטת האו"ז דאין שייך שליחות במילה, דהנה כתב הרמ"א (ח"מ שפ"ב א) ה"ה לו בן למול ובא אחר ומלו חייב ליתן לו עשרה זהובים, אבל נתנו לאחר לימול ובא אחר ומלו פטור, וציין הש"ך (סק"ד) שמקורו מדברי הרא"ש (פ' כיסוי הדם ס"ח) וכתב הש"ך ומדברי הרא"ש שהבאתי מוכח דמי שהוא מוהל אינו רשאי ליתן את בנו לאחר למוהלו, וחייב הוא בעצמו למוהלו, וכו' והכי משמע פשטא דש"ס פ"ק דקידושין דאמרינן החם האב חייב בבנו למולו מנלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, והיכא דלא מהליה אביו מיחייבי בי"ד למימהליה. וכתבתי זה לפי שראיתי כמה אנשים מכבדים לאחרים אף שהם בעצמם יכולים למול, ולדעתי הם "מבטלים מצות עשה ומצוה גדולה של מילה" ויש לבי"ד לבטל הדבר הזה עכ"ל.

ובקצות החושן (שם סק"ב) ביאר דראיתו של הש"ך מדברי הרא"ש הוא ממה שכתב דכשנתן האב לאחר שימול את בנו ובא אחר ומלו פטור, והנה אם נאמר שמועיל שליחות על מצות מילה יקשה מדוע נפטר מי שמל מלשלם עשרה זהובים והרי הפסיד לאב את מצותו, וכשם שאם האב עצמו רוצה למול ובא אחר וקדמו חייב לשלם י' זהובים כך כשנתן האב לשלוחו ושלוחו כמותו הרי זה כאילו שרצה האב עצמו למול ובא אחר שאינו שלוחו וקדמו שחייב לשלם י' זהובים, ומדכתב הרא"ש שפטור מלשלם מוכח דכשנתן האב לאחר למול הפסיד האב מצוותו כיון דאין שייך שליחות על מילה כשם שא"א בתפילין וציצית שיעשה שלוחו המצוה עבורו, ולכך פטור מלשלם לאב כיון שלא

הפסידו כלום, וכן פטור מלשלם למי שנתנו לו למול משום שלא זכה במצוה עדיין כיון שהוא דברים בעלמא.

ומבואר מדברי הרא"ש כשיטת האו"ז דאין שייך שליחות במילה, אמנם צריך ביאור מדוע לא הזכיר הש"ך את דברי האו"ז שכתב כן בפירוש, ומדוע הוצרך להוציא דין זה שלא יכבד האב לאחר כשיודע בעצמו למול רק מדיוק דברי הרא"ש, ויתבאר להלן.

והנה הגר"א נקט דמועיל שליחות במילה דהנה כתב בשו"ע (י"ד רס"ה ס"ז) כשהאב עצמו מוהל את בנו הוא מברך שהחיינו ואם המוהל הוא אחר, י"א שאין שם ברכת שהחיינו, ולהרמב"ם לעולם האב מברך שהחיינו וכו' ובביאור הגר"א (סקלי"ה) כתב וז"ל ודברי הרמב"ם נכונים דודאי אף כשעושה אחר הוא כאילו עשה בעצמו ממ"ש בשבת קל"ג א' ואי איכא אחר וכו' דארשב"ל וכו' ואם איתא הא ודאי עליו המצוה מיוחדת כמ"ש האב וכו' עכ"ל עוד כתב בהמשך דבריו ולהרמב"ם דשלוחו כמותו ועליו המצוה וכו' וטעמא שאף שאחר מל הוא שלוחו ומוציאו ידי חובתו ולכך מברך שהחיינו עכ"ל ומבואר בדברי הגר"א דס"ל כהדרכ"מ דשייך שליחות על מצות מילה. ודלא כהאו"ז והרא"ש.

[ובן יש להוכיח ברש"י ותוס' (פסחים ט:)] שביארו קושית הגמ' לא סגי דלאו איהו מהיל, וביארו רש"י ותוס' דעל האב מוטל החיוב ולכך מברך על המילה, והוסיף התוס' דכשמל גרים מברך למול את הגרים כיון שהמברך מקיים מצוה ידידיה כאב שמל את בנו, הרי דכתבו דגם כשמצוה האב לאחר הרי היא מצותו של האב - ולא של המוהל, ומבואר דלא הפסיד האב מצותו אף כשצוה לאחר שימול, והוא דלא כהאו"ז והרא"ש].

אמנם בעיקר שיטתם של האו"ז והרא"ש דס"ל שאין מועיל שליחות למילה, וממילא כשאחר מל הפסיד האב מצוותו העיר בשו"ת משיבת נפש (סימן ט) ממה שאמרו בגמ' (חולין ט.) "תלמיד חכם" צריך שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה, ואם איתא שמפסיד האב מצוותו כשמל אחר א"כ מדוע לא יהא חיוב על כל אדם ללמוד מצות מילה, כיון שאם לא מל בעצמו מפסיד מצותו.

עוד הקשה התבואות שור (י"ד סימן כ"ח) ממה שאמרו (שבת קלג.) דמילה דוחה צרעת אף במקום שאומר האב מכין אני לקצוץ הבהרת והקשו בגמ' ואי איכא אחר ימול ע"י אחר כיון דכל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת ואתה יכול לקיים

שניהם אין עשה דוחה ל"ת, והנה לשיטת האו"ז והרא"ש שמפסיד האב מצותו כשמל אחר א"כ אינו נקרא אפשר לקיים שניהם.

עוד יש להבין דהנה המהר"ח אור זרוע (סימן י"א) נחלק על אביו האו"ז וכתב דאפילו כשהאב עצמו יודע למול יכול ליתן לכתחילה לאחר שימול כיון שאין צריך שליחות כלל למצות מילה, והעיר הקובץ שיעורים (פסחים אות כ"ט) דחידוש הוא שלא הביא כלל דעת אביו באור זרוע שהוא חולק בזה, ויש להוסיף ולהקשות דהנה בסימן קכ"ח דן מהר"ח או"ז לגבי ברכת המצוות אם יכול השליח לברך וכתב בתוך דבריו וז"ל וכן יהא גם במילה "שאפילו האב אומן יכול לכתחילה לומר לאחר למול", ואע"פ שבמילה אין המוהל נהנה גם אבי הבן אינו נהנה כלל והרי הם שווים ובכל אלה יכול השליח לברך, אכן בקידושין אינו סבור כלל שיוכל השליח לברך ולקדש את האשה אם לא שהמשלח עומד אצלו ושומע ויוצא בברכת השליח שאפילו היה מקדשה בעצמו היה חבירו מברך בשבילו "שכך כתב רבינו אבא מארי זצוקלה"ה" שאם ראובן מניח תפילין או מתעטף בציצית חבירו מברך בשבילו וכו' עכ"ל, והנה יש להעיר דהרי על מה שכתב מהר"ח או"ז דבמילה אפילו אם האב אומן יכול לומר לכתחילה לאחר שימול נחלק עליו אביו באור זרוע, וא"כ כיון שבהמשך דבריו הזכיר מהר"ח או"ז את אביו יקשה ביותר מדוע לא הזכיר כלל שבמה שכתב קודם שיכול האב ליתן לאחר לכתחילה למול הוא חולק בזה על אביו האו"ז ובאמת לדעת אביו אסור ליתן לאחר שימול כשיודע הוא בעצמו למול.

עוד יש להבין מה שהקשה הדרכי משה על האו"ז מאי שנא מכל מצוה אחרת שיכול לעשות שליח עבורו והנה צריך ביאור מנין הוציא הדרכי משה דלהאו"ז לא מועיל שליחות דהרי יש לומר דהאו"ז שכתב שלא יניח האב לאחר למול הוא רק ללא שליחות, ונביא בזה לשון האו"ז (הל' מילה סימן ק"ז סק"ה) והיכא שהאב יודע למול אסור לו להניח לאחר שימול לפניו, וגם האחר אינו רשאי למולו לפניו בלא רשותו דמצוה עליה דאב רמ"א עכ"ל וא"כ יש לומר שכשאין האב יודע למול הפסיד מצוותו אך כשיודע למול אין לו ליתן לאחר למול אלא א"כ עשאו שליח, וזהו מה שהמשיך האו"ז וכתב דגם האחר אינו רשאי למולו ללא שליחות האב כיון שיש תקנה לאב שאין יודע למול שימנה שליח ולפי"ז יש לומר דלהאו"ז מהני שליחות במילה, אלא דבאמת אין לפרש כן משום שכתב האו"ז דאין לאחר למולו בלא רשותו

ומלשוננו משמע דלא איירי כאן בדין שליחות אלא רק מדין נתינת רשות גרידא ללא שליחות כלל.

אלא שלפי הבנת הדרכי משה באו"ז דלא מהני שליחות אינו מוכן מה שכתב האו"ז דאין האחר רשאי למולו ללא רשות האב. דמזה משמע דאם נתן האב רשות למולו מותר לאחר למולו ואע"פ שהאב יודע למול בעצמו, ודבר זה אינו מוכן איך רשאי האחר לבטל בידים את מצות האב דהרי הוא אינו שלוחו של האב, וא"כ כיון שהאב יודע ויכול למולו בעצמו ולקיים מצותו מה בכך שנתן לו האב רשות לבטל מצותו, ודברי האו"ז סותרים מיניה וביה.

והנראה בזה דהנה בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סימן ר"ט) העיר דמה שהביא הדרכי משה שכתב האו"ז אסור "ליתן" למוהל אחר אינו מדוקדק כיון דבאו"ז הלשון הוא אסור "להניח" לאחר וכו' ועוד כתב התבואות שור (סימן כ"ח) וז"ל ולענ"ד דגם האו"ז לא כיוון כי אם בעשותו שליח שלא לטרוח בעצמו דנראה כמבזה ואינו רוצה לטרוח בעצמו כמ"ש לעיל בכוונת מצוה בו יותר מבשלוחו, אך לפי הנהוג ביננו שמהדרין לעשות מצוה זו והמכובד לעשות מצוה הוא אך שמח ומחזיק טובה למכבדו בהא לא איירי האו"ז עכ"ל, ומבואר מדבריהם דגם האור זרוע לא אסר ליתן למוהל אחר, אלא כתב שכיון שהוא יודע למול ומניח לאחר שימול הרי הוא מבזה המצוה, וא"כ לדבריהם יתכן דלאו"ז שייך שליחות במילה אמנם לפי מה שדייקנו לעיל שכתב האו"ז דכשנתן האב רשות לאחר יכול האחר למול משמע דאין צריך שליחות כלל אלא סגי ברשות גרידא.

והנראה מוכח מזה דסובר האור זרוע כשיטת בנו מהר"ח אור זרוע שכתב שעיקר מצות האב למול את בנו הוא רק לדאוג שיהא מהול ולא עצם המעשה מילה (וכמו שכתב התוס' ר"ד קידושין כט, וכן בע"ז כ"ג) ולפי"ז אין צריך האב לשליחות כלל כדי לקיים מצוותו כיון דאף כשהאב מהול בעצמו אין מצותו עצם המעשה מילה אלא מעשה המילה הוא חלק ממה שצריך לדאוג לכל האפשרויות שיהא בנו מהול ודבר זה כולל גם את מעשה המילה עצמה, וכל מה שכתב האו"ז הוא רק שאם האב עומד שם ומניח לאחר למול הרי הוא כמבזה המצוה וכמ"ש"כ התב"ש וביותר שיש גם ענין שאת מעשה המילה יעשה האב בעצמו כיון דיש בזה מעלת מצוה בו יותר מבשלוחו משום שכלול במצות האב לדאוג עד סוף כל המעשים שבנו יהא מהול ודבר זה כולל גם את מעשה המילה עצמה, ובזה מדויק מש"כ האו"ז דכשנתן האב רשות

למול מותר לאחר למול והוא משום שאין צריך כאן לדין שליחות אלא נתינת רשות גרידא, כיון שמצות האב היא רק לדאוג שיהא בנו נימול.

ובזה מיושב מה שהקשינו מדוע לא הזכיר מהר"ח או"ז שהוא חולק על אביו כיון דג"כ האו"ז ס"ל כמהר"ח או"ז דמצות האב היא רק להשתדל במילה ולא עצם המעשה מילה, וכל מה שכתב הוא רק דכשעומד שם אבי הבן ומניח לאחר שימול יש בזה משום ביזוי מצוה, אמנם ס"ל להאו"ז דאין צריך כלל לדין שליחות במילה וכשאין ביזוי מצוה (כגון שהוא בדרך כיבוד) סגי בנתינת רשות גרידא ללא דין שליחות.

ובזה ג"כ מיושב מדוע הוצרך הש"ך לדייק מדברי הרא"ש דכשהאב יודע למול שלא יכבד לאחר למול ולא הזכיר הש"ך כלל מדברי האו"ז שכתב כן בפירוש, כיון שמדברי האו"ז אין ראיה כלל וכמשנ"ת דס"ל להאו"ז דאין צריך כלל שליחות למילה וא"כ במקום שאין ביזוי מצוה יכול לכתחילה לומר לאחר שימול ולא הפסיד האב מצותו כלל.

ולפי ביאור זה יש ליישב ג"כ קושיית המשנה ברורה על האו"ז דהנה כתב המ"ב בביאור הלכה (סימן תק"ח ד"ה קטן) דמותר להוציא קטן ביו"ט לטייל עמו וכל שכן כדי למולו כיון שהוא צורך מצוה ששייך לאותו היום אולם לאחר ח' ימים שהוא מילה שלא בזמנה אסור להוציא ביו"ט, וכתב בביה"ל וז"ל ודבר פלא ראיתי באור זרוע שכתב שאף אחר ח' ימים מותר להוציא ביו"ט למולו דהוא צורך מצוה והלא משנה מפורשת בשבת קל"ז דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט ומה שהביא ראיה מירושלמי דקאמר דאף גדול מותר להוציא אין הכוונה לאחר ח' כדי למולו אלא כדי להביאו לאיזה מקום וכדכתבין לקמן בשם המאירי ואולי דכוונת האור זרוע להוציא כדי למולו למחר בבוקר ובאופן דלמחר לא יהא באפשרי לעשות זאת אבל גם זה קשה דמי עדיפא מכשירי מצוה ממצות מילה גופא דילפינן שם מקרא דאינה דוחה יו"ט וכדאיתא בשבת קל"ג וצ"ג, עכ"ל.

והנה מה שלא הקשה הביאור הלכה על האו"ז דאף כשמוציאו כדי למולו למחר ובאופן שלא יהא אפשר למחר לעשות זאת הרי אין הוצאה זו לצורך מצות היום אלא לצורך מצוה דלמחר ומדוע הוצאה זו דוחה יו"ט הוא משום דהאו"ז בעצמו כתב שם בתוך דבריו (ה"ל יו"ט אות של"ח) ומתוך שהותרה לצורך אכילת היום שהיא מצות היום הותרה נמי

לכל דבר מצוה אע"פ שאינה מצות היום כגון הוצאת גדול למולו שהוא מצוה אבל לא מצות היום, עכ"ל, ומבואר דס"ל להאור"ז דהותרה הוצאה אף לצורך מצות מחר אלא שהקשה הביה"ל דמכל מקום איך יתכן שמכשירי מילה עדיפים ממצות מילה גופא שאינה דוחה יו"ט.

אולם למשנ"ת דלהאור"ז מצות האב למול את בנו אינו מעשה המילה עצמו אלא מצוותו היא להשתדל שיהא בנו מהול וגם כשמוהל בעצמו הרי מעשה המילה הוא חלק מהשתדלותו למול את בנו א"כ אין לומר דמה שמוציאו כדי למולו נקרא מכשירי מצוה כיון שזהו המצוה בעצמה להשתדל ולדאוג שיהא מהול וכל חלק מההשתדלות הרי הוא מצוה בעצם ולא מכשירי מצוה, וא"כ יש לומר דאף שאין מעשה המילה עצמה דוחה יו"ט מכל מקום מצות האב להשתדל למולו כן דוחה יו"ט משום דשני מצוות הם ואף שמעשה המילה שהיא מצוה שלא יהא ערל אינה דוחה יו"ט, עדיין י"ל דהמצווה שנתחייב האב שהוא מצווה יותר מכל ישראל שצריך לדאוג ולהשתדל במילת בנו היא מצוה בפ"ע ומצוה זו דוחה יו"ט והוא משום שסובר האור"ז דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי לכל דבר שהוא צורך מצוה אף שאינו צורך היום.

ב

והנה לאחר שנתבאר שאין ראיה מדברי האור"ז דלא מהני שליחות במילה עדיין יש לבאר מה היא שיטת הרא"ש שדייקו הש"ך והקצה"ח מדבריו דלא מהני שליחות במילה, דהנה דייק הקצה"ח (ח"מ שפ"ב סק"ב) ממה שכתב הרא"ש שהחוטף מהאב את מצוותו למול את בנו חייב לשלם עשרה זהובים, אך אם נתן האב לאחר למול וחטף מן האחר פטור מלשלם עשרה זהובים, ואם מהני שליחות במילה א"כ הרי שלוחו כמותו וכשחוטף מן האחר הרי הוא כאילו חוטף מן האב כשרוצה למול בעצמו ומדוע נפטר מלשלם י' זהובים, ומה הוכיח הקצה"ח דס"ל להרא"ש דלא מועיל שליחות במילה וממילא כשנתן האב לאחר כבר הפסיד האב מצותו ולא חטף כלל מצוה מן האב.

והנה נביא בזה את דברי הרא"ש (חולין פ"ו אות ח') מעשה באחד שאמר למוהל שימול את בנו וקדם האחר ומלו, ותבע הראשון שאמר לו האב למולו מן השני עשרה זהובים ופטרו רבינו תם, כיון דאין דנין בזמנינו דיני קנסות ואף אם תפס מפקינן מיניה דכיון דהיה שם בשעת מילה וענה אמן גדול העונה אמן יותר מן המברך, ואם לא ענה

אמן איהו דאפסיד אנפשיה, וכו' וכתב הרא"ש וז"ל ובלאו הנך טעמי דרבינו תם נראה לי לפטור המוהל דאע"פ שאמר האב למוהל אחר למול את בנו לא זכה באותה המצוה לחייב אחר אם קדם ועשאה ולא דמי לכיסוי דאמרה תורה ושפך וכסה מי ששפך יכסה וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר חייב אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו ובדיבור שאמר האב למוהל לא זכה למצוה לחייב לאחר אם קדמו, עכ"ל.

ובמחנה אפרים (ה"ל שלוחין ושותפין סי' כ"ה) כתב לבאר דנחלקו הרא"ש ור"ת האם מהני שליחות למילה דלהרא"ש כשנותן האב לאחר למול א"כ השליח מקיים המצוה ולא האב, וכיון שלא זכה האחר במילה ע"י דיבור האב לכך פטור מלשלם אמנם ר"ת ס"ל דכיון שאין אדם יכול למול את בנו של חבירו שלא מדעתו ממילא כל שנותנו למולו שליחותיה דאב קעביד והאב מקיים המצוה, ויעור"ש עוד בזה ונראה דנקט כהקצה"ח דלהרא"ש אין מועיל שליחות במילה.

ובעצם סברת הרא"ש דס"ל שאין מועיל שליחות למילה ביאר הקצה"ח לפי מש"כ התוס' רי"ד (פ"ב דקידושין) וז"ל יש מקשים דא"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחבירו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי, ולא מילתא הוא דהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו היאך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בקידושין וגירושין מהני כי הוא המגרש והוא המקדש ולא השליח שכותב בגט בשמו אנא פלוני פטריה וכו' וכן האשה המתקדשת אשתו היא וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו שוחטים וזורקים הדם אבל בסוכה ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה והוא ישב בה אבל שישב בה חבירו בשליחותו לא קיים כלום וכן בלולב בציצית ובכל המצוות עכ"ל, וכתב הקצה"ח דסובר הרא"ש דמצות האב למול את בנו הרי היא כמצוות ציצית ותפילין שאין שייך שליחות בזה וכמש"כ התור"י אמנם הקצה"ח לא הביא מקור לדבריו דהמצוה למול את בנו הרי הוא כמצוה שבגופו.

ובשו"ת בית אפרים (ח"מ סימן ס"ז) כתב דהקצה"ח נטה מדרך הפשט הפשוט בתוס' רי"ד כיון דאיזה דמיון יש כאן שהרי התור"י בא לחלק שאין גוף השליח נהנה כגוף המשלח ומצוות שצריכים להיות בגוף המשלח אין השליח יכול לעשותם שיחשב כאילו נעשו בגוף המשלח אך אם המצוה נעשית בגוף המשלח ורק פעולת ההכשר מצוה

נעשית ע"י השליח ודאי מועיל וכגון שליח שיקשור תפילין על גוף המשלח ודאי מהני, וא"כ במילה אף שאין יכול לעשות שליח ולומר מול עצמך בעבורי ויחשב כאילו אני נימול אך במצות מילת בנו דהמצוה נעשית בגוף הנצרך למצוה זו ורק פעולת מעשה המצוה נעשית ע"י השליח מדוע שלא יועיל שליחות כשם שיכול לומר לאחר הנח תפילין על גופי.

והנה הקצה"ח (סימן קפ"ב סק"א) באמת כתב חילוק כע"ז מדנפשיה דבאמת שייך שליחות על הנחת תפילין ונחשב כאילו המשלח עשה הנחה זו. אבל עדיין הרי לא הניח התפילין על ראשו אלא על ראש שלוחו כיון דאין גוף השליח כגוף המשלח. אמנם בשיטת התוס' רי"ד הבין הקצה"ח שכדי למנות שליח צריך שיהא גם למשלח חלק במעשה השליחות וזהו מש"כ התורי"ד דבקיודשין וגירושין הוא המקדש והמגרש ובתרומה היא מפירותיו ובפסח הוא אוכל וכו' אך כשאין למשלח חלק במעשה השליחות לא חל השליחות כיון שצריך שיהא למשלח קשר למעשה השליחות, ולפי"ז במילה שאין לאבי הבן חלק במעשה המילה אין שייך שליחות לפי התורי"ד [אמנם יעויין באור שמח פ"א משלוחין ושותפין שכתב דלביאור הקצה"ח הקושיא מתפילין אין לה מקום כיון דכל זמן שמניח חבירו תפילין הוא מניח עבור עצמו דאימת מיפטר חבירו מתפילין שניחס הפעולה עבור המשלח. ויעו"ש שביאר דברי התורי"ד באופן אחר ודלא כהקצה"ח] אמנם לפי הסברא שחילק הקצה"ח מדנפשיה עדיין יש לומר דס"ל להקצה"ח דבמילה שייך שליחות כיון דמעשה המילה מתיחס למשלח, וא"כ מה בכך שלא מל האב את בנו בידיו.

אך בחתם סופר (חולין פז.) מצינו ביאור חדש בדברי הקצה"ח, וז"ל, ואין ה"נ במילה אי לא כתיב אלא וימל אברהם את יצחק בנו דמיניה ילפינן מצות עשה על האב הוה אמינה כמו ושחט את בן הבקר דעיקר כוונה שיהיה הבנים נימולים ומה שהמצוה מוטל יותר על האב לזה יכול לעשות שליח כמותו אך הרי כתוב קראי אחריני על כל ישראל שמחוייבים למול הערלים כמבואר בקידושין כח. והחיוב על השליח כמו על המשלח נמצא מה שפרט על האב הוא מצוות עשה אחרת "שמצוה בידו של אב דווקא" כמו זרוע של הנחת תפילין ולזה לא יכול לעשות שליח שיהיה מעשה ידו כמעשה ידו, עכ"ל, ומבואר בחת"ס דמה שהוסיפה תורה תורה מצוה על האב יותר מכל ישראל שמחוייבים למול הערלים כוונת התורה היא שימול האב "בידיו" דווקא והרי זה ככל מצוה

שבגופו, וא"כ דין מילה היא ככל מצוה שבגופו שאין שייך שליחות בזה.

והנה בחזון איש (קידושין קמ"ח דף כט.) כתב ומצות המילה כתב הקצה"ח דהוי כמצות תפילין שימול בידו ולא ביד שלוחו, וראיתו מדברי הרא"ש, אמנם כתב החזו"א דיש לבאר דברי הרא"ש באופן אחר והוא שישנם שני מצוות במצוות מילה, א. דהמוהל מקיים בעצמו מצות מילה מדין בי"ד במקום שאין האב מל בעצמו. ב. דהאב מקיים מצוה אחרת על השתדלותו במילת בנו, והנה כשמל אחר וחטף המצוה א"כ הרי הוא מבטל מצוותו של האב כיון שנימול הבן ללא השתדלותו ודאגתו של האב אמנם קיים המוהל המצוה מדין בי"ד, ובוה נחלקו הרא"ש והר"ת דר"ת סובר דכיון שצוה האב לאחר למול א"כ זכה האחר במצוה משום דהרי אין אדם אחר רשאי ליקח מידו המצוה כיון שמבטל עי"ז מצות האב וממילא סובר ר"ת שנקרא האחר בעלים על המצוה של עצם המילה והחוטף מידו ראוי לעונש של עשרה זהובים. ודעת הרא"ש היא דכיון שהאחר אינו בעלים על עצם המצוה ואלא יש רק סיבה אחרת המעכבת על אחרים למול כדי שלא יקפחו בזה את מצות האב לא נחשב החוטף כגוזל מצוה מידו אך כשהאב רוצה למול בעצמו ובא אחר ומלו חייב "זהובים כיון דאף מעשה המילה שייך לו והחוטף ממנו גוזל מצותו.

[ומה שפטור החוטף מלשלם לאב במקום שנתן לאחר שימול הוא משום דהרי האב ויתר על עצם מצות המילה, ועל מה שהפסיד לאב את המצוה להשתדל במילתו אינו חייב לשלם משום שהוא דבר שנגרם ממילא, כיון דלא קיים החוטף מצוה זו במקומו ועל גרמא זו אינו חייב לשלם אף שלכתחילה אסור לעשות דבר זה].

והנה לפי מה שביאר החזו"א את דברי הרא"ש אין ראיה כלל מדברי הרא"ש דאין מועיל שליחות במצות מילה. כיון שלביאור החזו"א סובר הרא"ש דאין צריך כלל שליחות למצות מילה משום דיש במילה שני מצוות והמוהל מקיים מצות מילה מדין בי"ד והאב מקיים מצוה אחרת על מה שמשדל במילת בנו. והוא כעין מה שכתב מהר"ח או"ז דמצות האב היא להשתדל שבנו יהא מהול ולכך אף כשעושה שליח למולו קיים האב מצוותו בזה שדואג שבנו יהא מהול, ונמצא לפי"ז שאין ראיה כלל לא מדברי הרא"ש ולא מדברי האו"ז (שהובא לעיל) למה שכתבו הקצה"ח והש"ך דאין מועיל שליחות במילה.

והנה המגן אברהם (א"ח תל"ב סק"ו) כתב לגבי בדיקת חמץ דמשמע מהרמ"א שאם בעה"ב עושה שליח לבדוק החמץ מברך השליח על הבריקה, וכתב המג"א דצ"ע היאך יברך והלא אין המצוה מוטלת עליו לבדוק, ותירץ דמכל מקום מצוה קעביד וכשם שמצינו במצות מילה שהמצוה על אבי הבן ומכל מקום אם אחר מל אותו אותו האחר מברך, והשיג עליו בדגול מרבבה שם וז"ל ממצות מילה אין ראיה ששם אם אין האב מל חייבים ב"ד למימהליה ולכך כל אחד יכול לברך, אבל נראה לי ראיה מעושה שליח לתרום שהשליח מברך דאם לא כן לא היה מועיל לכתחילה לומר לשליח לתרום כשם שאלם וערום אין תורמים לכתחילה משום הברכה עכ"ל.

והנראה בזה דנחלקו במחלוקת הקצה"ח והחזו"א. דהמג"א סובר כהקצה"ח שכשמל אחר הרי הוא מקיים את מצוותו של האב ולא מצוה בנפשיה ומזה הביא המג"א ראיה דאע"פ שאינו מקיים מצוה ידידה ואע"פ שהאב ג"כ הפסיד מצוותו מכל מקום על מעשה המצוה עצמה צריך לברך אף שאינו מקיים עתה מצוה, אמנם הדגול מרבבה סובר כמש"כ החזו"א דיש במילה שני מצוות אחד על המוהל מדין ב"ד והשני על האב שמשדל ודואג למולו ולכך אין ראיה ממילה לבדיקת חמץ כיון דהמוהל מברך על מצוה ידידה שהוא מקיים עתה מדין ב"ד.

סימן כג

בענין עמידה בשעת המילה ומפני נושאי התינוק

כתב הרמ"א (יר"ד רס"ה ס"ה) יש אומרים שכל העם שהם אצל המילה יעמדו שנאמר "ויעמוד העם בברית" וכן נוהגין מלבד הסנדק שתופס התינוק שהוא יושב. ובביאור הגר"א (סק"ה) הביא לזה ראיה ממה שאמרו בגמ' שבת העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית וכו' ומשמע שעומדים בשעת המילה, אולם כתב הגר"א דכל זה חומרא בעלמא.

והרע"ב (פ"ג מביכורים משנה ג') כתב שאף כשמביאים התינוק למולו צריך לעמוד מפניהם. דהנה אמרו שם במשנה שכל בעלי אומניות שבירושלים היו עומדים מפני מביאי הביכורים, וכתב הברטנורא וז"ל אע"ג דאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם מ"מ היו חייבים לעמוד מפני מביאי הביכורים דחביבה מצוה בשעתה, ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה "ומפני נושאי התינוק לברית מילה", עכ"ל.

[והט"ז] (יר"ד שס"א סק"ב) ביאר מש"כ בשו"ע דאפילו במקום שאין צריך ללוות את המת מ"מ צריך לעמוד מפניו דאין הכוונה מפני המת עצמו (וולת אם המת הוא ת"ח) אלא צריך לעמוד מפני נושאי המטה שהם עוסקים במצות גמילות חסדים. והוסיף הט"ז דמכאן יש ללמוד דכל אדם שעוסק בדבר מצוה שצריך לעמוד מפניו וכשם שאמרו שצריך לעמוד מפני נושאי הביכורים, ודבריו הם כדברי הברטנורא, ז.

ובתוס' אנשי שם (ביכורים שם) הקשה על דברי הברטנורא שכתב לעמוד מפני נושאי התינוק למולו דיש לדחות כיון דבמצות ביכורים עצם הולכת הביכורים היא מצוה וכמו שנאמר "והלכת אל המקום" וכן נושאי המת עצם נשיאתו היא מצוה כיון שכבוד הוא למת שנושאים אותו ולכך שייך לעמוד מפני העוסקים במצוות אלו אבל כשנושאים התינוק למולו הרי נשיאתו היא רק הכשר והכנה למצוה ומנין לנו לומר דצריך לעמוד מפני העוסקים בהכשר מצוה, וכתב דאפשר דמכל מקום שכר פסיעות יש לנושאי התינוק.

ונראה ליישב קושיתו לפי מש"כ התוס' רי"ד (קידושין כ"ט) ליישב הקושיא מדוע הוצרך קרא למעט נשים דפטורות ממילת בנם ותיפו"ל דפטורות מצד דהוא מ"ע שהזמן גרמא, ותירץ דמצות האב הוא לדאוג שיהא בנו מהול ואף בלילה חייב להתעסק בצרכי מילת בנו ולכך אינה מ"ע שהזמן גרמא, ומבואר בדבריו שכל ההתעסקות של האב בצרכי המילה היא גופה מצוה ולא הכשר מצוה משום דמצות האב במילת בנו אינו מעשה המילה עצמו אלא ההתעסקות בצרכי המילה כדי שיהא בנו מהול ומצוה זו שייכת גם בלילה וביותר מזה מצאנו במהר"ח או"ז (סימן י"א) שכתב דאף מעשה המילה עצמו הוא חלק מן ההתעסקות של האב במילת בנו, ולכך אף כשיודע האב בעצמו למול יכול לכתחילה לומר לאחר למול משום דאין מצות האב למול בידיו אלא רק להתעסק בצרכי המילה ומעשה המילה עצמה